

УДК 784:378

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2024-1-17>

ВОКАЛЬНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА І ДИНАМІКА

Фарина Наталія Петрівна

народна артистка України, професор,
професор кафедри естрадної музики
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0001-6822-5490
e-mail: natilafarina@gmail.com

Івченко Галина Андріївна

заслужений діяч мистецтв України,
доцент кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0009-0008-1496-4077
e-mail: givchenko1962@ukr.net

Статтю присвячено розгляду регіональних особливостей становлення і розвитку вокальної освіти як складової частини професійної підготовки майбутніх фахівців музично-виконавського та музично-педагогічного профілю. Застосування джерелознавчого, історико-культурного, аналітичного, компаративного методів дослідження дало змогу висвітлити організаційні та методичні засади викладацької діяльності педагогів-вокалістів у вищих навчальних закладах Рівного.

Виявлено вплив львівської вокальної школи на формування системи навчання співу у Рівненському педагогічному інституті та Рівненському інституті культури. Оцінено внесок репрезентантів традицій галицької вокальної педагогіки Н. Сафронової та К. Маслій у музично-освітню та концертно-виконавську практику Рівненщини другої половини ХХ ст. Визначено сучасні вектори вокальної підготовки здобувачів вищої освіти в Інституті мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету як віддзеркалення реалій розвитку музичного мистецтва. У даний період реалізуються освітньо-професійні програми, які забезпечують оволодіння студентами технікою академічного, народного, естрадного вокалу.

Акцентовано на оновленні змісту та форм навчання співу в контексті динаміки соціокультурних змін в Україні. Наголошено на універсалізації сучасного вокального виконавства, яка спонукає викладачів використовувати у навчанні співу інноваційні методики різнобічного розвитку співочого голосу творчої особистості. Професіоналізації вокального мистецтва Рівненщини сприяє проведення Міжнародного фестивалю-конкурсу «Буриштинові солоспіви», який створює можливості для обміну науково-методичного досвіду педагогів та вдосконалення виконавської майстерності молодих співаків.

Ключові слова: вокальна педагогіка, музична регіоналістика, мистецько-освітні практики, професійний профіль, співаки.

VOCAL TRAINING OF HIGHER EDUCATION STUDENTS: REGIONAL SPECIFICITY AND DYNAMICS

Natalia Faryna

Rivne State University of the Humanities

Galina Ivchenko

Rivne State University of the Humanities

The article is devoted to the consideration of regional peculiarities of formation and development of vocal education as a component of professional training of future specialists in music performance and music pedagogy. The use of source, historical, cultural, analytical, and comparative research methods allowed us to highlight the organisational and methodological foundations of teaching vocal teachers in higher education institutions of Rivne.

The influence of the Lviv vocal school on the formation of the system of singing education at the Rivne Pedagogical Institute and the Rivne Institute of Culture is revealed. The contribution of the representa-

tives of the traditions of Galician vocal pedagogy N. Safronova and K. Masliy to the music education and concert and performance practice of Rivne region in the second half of the twentieth century is evaluated. The article identifies modern vectors of vocal training of higher education students at the Institute of Arts of Rivne State University of the Humanities as a reflection of the realities of musical art development. At present, educational and professional programmes are being implemented to ensure that students master the techniques of academic, folk, and pop vocals.

The emphasis is placed on updating the content and forms of singing teaching in the context of the dynamics of socio-cultural changes in Ukraine. The article emphasises the universalisation of modern vocal performance, which encourages teachers to use innovative methods of comprehensive development of the singing voice of a creative personality in teaching singing. The professionalisation of vocal art in Rivne region is facilitated by the International Festival-Competition "Amber Solo Singing", which creates opportunities for the exchange of scientific and methodological experience of teachers and improvement of the performing skills of young singers.

Key words: *vocal pedagogy, musical regionalism, artistic and educational practices, professional profile, singers.*

Постановка проблеми. Модернізація вищої мистецької освіти в Україні детермінує перманентний пошук нових технологій навчання, удосконалення і збагачення освітнього процесу, орієнтованого на підготовку соціально активного та конкурентоспроможного фахівця. Моніторинг ринку праці майбутніх музикантів-виконавців, урахування пропозицій стейкхолдерів засвідчують потребу комплексного залучення до процесу професійної підготовки здобувачів освіти регіонального науково-методичного досвіду. Причому, звернення до виконавсько-педагогічних напрацювань локального рівня та їх використання у навчальній діяльності забезпечать оригінальність освітньої програми, яка реалізується у виші, додасть їй унікальності порівняно з визначеним державним професійним стандартом.

Слід відзначити, що нині у вітчизняних закладах вищої освіти мистецького профілю нагромаджений значний регіональний матеріал професійної підготовки майбутніх співаків. Українська вокальна педагогіка, яка тривалий період опиралася на іноземні традиції навчання співу, сьогодні активно адаптує локальні досягнення національної виконавської школи. За спостереженням Ф. Мустафаєва, в Україні сьогодні функціонує декілька регіональних освітніх осередків, які утворюють єдину національну вокально-педагогічну школу, кожен з яких вартий окремого вивчення та осмислення (Мустафаєв 2019, с. 167–168).

Аналіз досліджень. Проблематика краєзнавчого чинника у вокальній педагогіці багатоаспектно розглядається у працях В. Антонюк, М. Жишкович, А. Кулієвої, О. Небоги та ін. Учені передусім концентрують увагу навколо діяльності освітніх інституцій, які забезпечують збереження і розвиток місцевих співочих традицій. Ф. Мустафаєв засвідчує, що багатий фактологічний матеріал містять місцеві видання, присвячені розгляду культури регіону та головним освітнім осередкам підготовки вокалістів (Мустафаєв 2019, с. 168). Передусім це музичні академії Києва, Львова, Одеси, Харкова, Дніпра.

Разом із тим, як підтверджують сучасні дослідження музичної регіоналістики, українська професійна вокальна школа вбирає розмаїття мистецько-освітніх практик самотутніх соціолокусів країни. Так, становленню і розвитку ніжинської вокальної школи, на думку О. Кавунник, сприяє науково-методична, педагогічна на концертно-виконавська діяльність професорсько-викладацького колективу факультету культури і мистецтв Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя (Кавунник, 2014, с. 188). З огляду на динаміку розвитку музичного та освітнього життя в різних населених пунктах України, виникає потреба виокремлення і поглибленого аналізу регіональних здобутків професійного навчання співу.

Мета статті – спроба висвітлити деякі аспекти педагогічно-творчих здобутків у царині професіоналізації вокальної освіти Рівного, які віддзеркалюють динаміку розвитку мистецтва співу ХХ – початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. На думку В. Антонюк, історичні підвалини становлення вокальної освіти в Рівному пов'язані з приватною школою Е. Ольшевської, яка у 1840-х роках навчала сольному співу мешканців міста, охочих опанувати зарубіжні техніки володіння своїм голосом (Антонюк, 1999, с. 18). Слід відзначити, що приватна вокально-педагогічна діяльність була поширена на Волині тривалий час.

Перший вищий навчальний заклад у Рівному, який сприяв професійному зростанню співаків, був відкритий у 1940 р. як державний учительський інститут. У 1953 р. його реорганізували у державний педагогічний інститут. Фактично з другої половини ХХ ст. в обласному центрі на базі двох професійних державних освітніх закладів – педагогічного інституту ім. Д. Мануїльського (з 1967 р.) та інституту культури (з 1979 р.) – здійснювалася підготовка кадрів у царині вокального виконавства.

Варто наголосити, що в указаних закладах навчання співу було лише складовою частиною формування фахівців у галузі освіти та культури.

Так, на музично-педагогічному факультеті Рівненського педагогічного інституту ім. Д. Мануїльського реалізовувався навчальний план за спеціалізацію «учитель музики та співів». Натомість Рівненський інститут культури готував фахівців кваліфікації «керівник самодіяльного хорового колективу». Незважаючи на різні профілі професійної підготовки, освітня діяльність рівненських вищих учбових закладів у другій половині ХХ ст. сформувала міцний фундамент для розвитку вокального мистецтва в краї та стала вагомим осередком навчання співу.

Зокрема, гордістю факультету музичного мистецтва Рівненського інституту культури є відомі співаки – народні артисти України Василь Чепелюк, Василь Зінкевич, Алла Попова та ін. Серед випускників музично-педагогічного факультету Рівненського педагогічного інституту, які пов'язали своє життя з вокальним виконавством і досягли значних творчих результатів, слід назвати народних артистів України Наталію Свободу, Ольгу Чубареву, Миколу Гнатюка та ін. Успішну кар'єру оперної і концертно-камерної співачки зробила у Польщі Ольга Пасічник. Важливо, що перші кроки у вокальному мистецтві нинішня солістка Варшавської камерної опери ім. В.А. Моцарта здійснила в класі професорки Надії Петрівни Сафронової (Данканич, 2014, с. 147).

Власне, з іменем проф. Н. П. Сафронової у Рівному пов'язано багато фактів з історії розвитку професійного вокального мистецтва краю. Г. Данканич зазначає: «Значною подією в м. Рівне стала постановка опери М. Лисенка «Ноктюрн» (1972 рік). Оперу було поставлено силами студентів. Ініціатором і режисером постановки стала Н. Сафронова, вона ж виконала в опері одну з головних партій» (Данканич, 2014, с. 148). Також професорка організувала у Рівному конкурс вокалістів імені М.В. Лисенка, який відбувся у 1975 р. Вона постійно залучала талановиту студентську молодь до участі у концертах і тематичних музичних програмах. До речі, викладацькою діяльністю Н. Сафронова займалася впродовж 1966–1993 рр. у двох вищих навчальних закладах Рівного – педагогічному інституті та інституті культури.

Необхідно зазначити, що завдяки Н. П. Сафроновій було налагоджено тісну співпрацю з викладачами Львівської державної консерваторії ім. М. В. Лисенка. Саме у цьому навчальному закладі Надія Петрівна опановувала секрети вокального виконавства впродовж 1956–1964 рр. Від своєї наставниці Одарки Бандрівської вона перейняла методичні засади львівської вокальної школи.

Слід нагадати, що в Галицькому регіоні навчання академічному співу набуло системного характеру завдяки педагогічній діяльності Валерія Висоцького, Олександра Мишуги, Соломії Крушельницької. Серед важливих настанов львів-

ських педагогів-вокалістів слід назвати, передусім, використання у навчанні співу українського репертуару: народно-пісенних зразків та творів вітчизняних композиторів. Цю лінію продовжила О. Бандрівська, яка доводилася племінницею і ученицею славетної С. Крушельницької. Тож цілком закономірно, що Н. Сафронова успадкувала від О. Бандрівської вокально-педагогічні традиції львівської школи і творчо розвинула їх у Рівному.

Цінно, що рівненські студенти долучалися до концертних заходів, у яких безпосередньо брала участь видатна представниця галицької музичної культури Одарка Бандрівська. Так, у 1973 р. вона виступила у Рівному на концерті до 100-річчя зі дня народження Соломії Крушельницької, який організувала Н. Сафронова (Данканич, 2014, с. 148). Знаково, що в концертній програмі виконувалися твори з репертуару славетної співачки, зокрема українські народні пісні. Таким чином, розвиваючи львівські вокально-педагогічні традиції, Н. П. Сафронова сприяла утвердженню професійних норм навчання академічному співу в Рівному та доклала чимало зусиль для популяризації українського вокального мистецтва в краї.

Варто додати, що львівські традиції вокальної педагогіки рівненським студентам прищеплювала ще одна випускниця класу проф. О. Бандрівської – Катерина Маслій. Її викладацька робота також була пов'язана із двома інститутами Рівного, де здійснювалася підготовка майбутніх фахівців у галузі музичної культури та освіти. Науково-методичні праці К. С. Маслій суттєво збагатили фонд навчальної літератури, який використовується у сучасній музичній освіті. Зокрема, навчальний посібник «Виховання голосу співака» К. Маслій міцно закріпився у практиці підготовки молодих співаків. Універсальність добірки вокальних вправ (Маслій, 1996), розроблених на основі інтонаційного словника українських солоспівів, дає змогу використовувати матеріал посібника для опанування різних виконавських манер: академічної, народного, естрадного співу.

Вокальне виконавство кінця ХХ – початку ХХІ ст. зазнало істотних змін, які відобразилися у царині вокальної педагогіки та музичної освіти України. В умовах реформування і модернізації вітчизняної вищої освіти змінилися профіль і структура навчальних закладів Рівного. Так, Постановою Кабінету Міністрів України № 1973 від 14 грудня 1998 р. відбулося утворення Рівненського державного гуманітарного університету на базі об'єднання педагогічного інституту та інституту культури. Сутнісні зрушення відбулися також у змісті підготовки фахівців мистецької та музично-освітньої галузей.

Орієнтація освітніх послуг на потреби вітчизняного ринку праці призвела до появи низки нових спеціалізацій. Нинішнє молоде покоління

в межах кафедр Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету має можливість вибирати за освітньо-професійною програмою 025 «Музичне мистецтво» такі спеціалізації, дотичні до вокального виконавства: «Академічний спів», «Естрадний спів», «Хорове диригування», «Музичний фольклор» (Освітні програми, 2023).

Водночас підвищення конкурентоспроможності професійних кадрів вимагає «універсалізації сучасного вокаліста, активізації його діяльності у мультикультурній «аурі» рубежу ХХ–ХХІ ст.» (Скворцова, 2022, с. 70). З огляду на об'єктивні тенденції розвитку сучасної культури, у проектуванні освітніх програм передбачено можливість вибирати здобувачам освіти додаткові компоненти навчального плану, які, зокрема, стосуються опанування різних вокальних технік. Наприклад, в освітньо-професійній програмі за спеціальністю 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» до переліку обов'язкових дисциплін входить «Постановка голосу», а у вибіркових дисциплінах пропонується «Методика навчання естрадного співу» (Освітні програми, 2023). Як бачимо, майбутнім учителям музичного мистецтва відкриваються широкі можливості для розвитку співочого голосу та опанування сучасних вокальних технік.

Безумовно, такий підхід потребує оновлення методичних засад навчання співу та оптимізації освітнього процесу. Чвертьстолітній період діяльності професорсько-викладацького колективу Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету засвідчує, що, урахувавши динаміку соціокультурних змін в Україні та регіональний контекст, удалося організувати систему роботи підготовки фахівців у галузі вокального мистецтва і музичної освіти.

Побіжно зауважимо, що нині випускники навчального закладу успішно працюють як солісти-вокалісти чи співаки-ансамблісти у концертних установах Рівного, засновують вокальні гурти і реалізують сольні проекти. Приміром, Павло Мищук розпочав кар'єру соліста-вокаліста в Рівненській обласній філармонії ще у статусі здобувача музично-педагогічної освіти. В інституті мистецтв РДГУ здобули професійні кваліфікації більшість учасників творчих колективів Рівненського міського будинку культури: камерний

хор «Лукаш» (кер. Галина Івченко), вокальне тріо «Лісова пісня» (Тетяна Тишкун, Галина Давидюк та Мирослава Толочик), соліст-вокаліст Ілля Кубай. Отож навчальний заклад Рівного справедливо можна назвати осередком професійної вокальної освіти.

Важливо, що Інститут мистецтв РДГУ за кількістю абітурієнтів, бажаючих навчатися співу, нині конкурує з музичними академіями України. Професіоналізації вокального мистецтва в означеному регіоні сприяє проведення Міжнародного фестивалю-конкурсу «Бурштинові солоспіви». До речі, автор ідеї вокального турніру Наталя-Марія Фарина також продовжує традиції львівської вокальної школи. У конкурсній змагання введено дві номінації: «академічний вокал» і «естрадний вокал». Такий формат дає можливість молодим співакам успішно реалізуватися в актуальних виконавських стилях і жанрах (Фарина, 2022, с. 211). Разом із тим співпраця з міжнародними партнерами, зокрема Жешувським інститутом музики як співорганізатором конкурсу, дає можливість обміну досвідом і підвищує мобільність учасників освітнього процесу (Омелянчук, 2023).

Суттєвим доповненням V Міжнародного фестивалю-конкурсу «Бурштинові солоспіви» став науково-методичний вимір – організований круглий стіл «Вокальне виконавство: сучасні виміри та перспективи» (Омелянчук, 2023). В обговоренні виконавських і педагогічних аспектів мистецтва співу взяли участь науковці, педагого-вокалісти та концертуючі музиканти. Безумовно, подібні заходи сприяють ефективному вирішенню проблем вокальної освіти ХХІ ст.

Висновки. Аналіз педагогічно-творчих здобутків у сфері професіоналізації вокальної освіти Рівного дав змогу виявити, що на основі адаптації методичних засад львівської вокальної школи в означеному регіоні нині успішно функціонує університетський осередок навчання співу, який перманентно модернізується з урахуванням соціокультурної динаміки в мистецькій сфері України. Налагодження міжнародної співпраці, творчі ініціативи і науково-методичні напрацювання педагогів-вокалістів Інституту мистецтв РДГУ підвищують якість освітніх послуг та забезпечують конкурентоспроможність випускників на ринку праці.

Література:

- Антонюк В. (1999). Становлення вокально-професійної освіти в Україні: проблема поліетнічності. Київ: Українська ідея, 28.
- Данканич Г. (2014). Зіставлення явища культурної міграції та збереження зв'язків із вітчизняним мистецтвом (на прикладі педагогічної діяльності професора Надії Сафронової). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія «Мистецтвознавство», 3, 145–151.
- Кавунник О. (2014). Ніжинська вокальна школа: віхи розвитку та представники. Вісник НАКККіМ, 2, 184–190.
- Маслій К. (1996). Виховання голосу співака: навчальний посібник. Рівне: ЛІСТА. 120.

Мустафаєв Ф. (2019). Історичні аспекти розвитку української вокально-педагогічної школи у XX – на початку XXI століття. *Мистецтвознавчі записки*, 36, 167–172.

Омелянчук І. (2023). «Бурштинові солоспіви» звучали і в Жешуві. Урядовий кур'єр. 16 серпня. <https://ukurier.gov.ua/uk>.

Рівненський державний гуманітарний університет. Освітні програми. <https://rshu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy>.

Скворцова О. (2022). Мистецтво академічного вокалу в сучасному науковому та педагогічно-методичному дискурсах. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 52, т. 3, 67–72.

Фарина Н.П. (2022). Номінація «естрадний вокал» у конкурсних змаганнях: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. 1 грудня 2022 р. Івано-Франківськ: УКД, 209–212.

References:

Antoniuk V. (1999). Stanovlennia vokalno-profesiinoi osvity v Ukraini: problema polietnichnosti [Formation of vocal and professional education in Ukraine: the problem of multiethnicity]. Kyiv: Ukrainska idea [in Ukrainian].

Dankanych H. (2014). Zistavlennia yavysheha kulturnoi mihratsii ta zberezhennia zviazkiv iz vitchyznianym mystetstvom (na prykladi pedahohichnoi diialnosti profesora Nadii Safronovoi) [Comparison of the Phenomenon of Cultural Migration and Preservation of Ties with the National Art (on the Example of the Pedagogical Activity of Professor Nadia Safronova)]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Hnatiuka. Serii: Mystetstvoznavstvo – Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Ser.: Art History*, 3. (pp. 145–151). Ternopil: Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University [in Ukrainian].

Kavunnyk O. (2014). Nizhynska vokalna shkola: vikhy rozvytku ta predstavnyky [Nizhyn vocal school: milestones and representatives]. *Visnyk NAKKKiM – Scientific Journal «National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald»*, 2. (pp. 184–190). Kyiv: NACAM [in Ukrainian].

Maslii K. (1996). Vykhovannia holosu spivaka [Developing a singer's voice]. Rivne: LISTA [in Ukrainian].

Mustafaev F. (2019). Istorychni aspekty rozvytku ukrainskoi vokalno-pedahohichnoi shkoly u 20 – na pochatku 21 stolittia [Historical Aspects of the Development of the Ukrainian Vocal Pedagogical School in the Twentieth and Early Twenty-First Centuries]. *Mystetstvoznavchi zapysky – Notes on art criticism*. Issue 36. (pp. 167–172). Kyiv: NACAM [in Ukrainian].

Omelianchuk I. (2023) «Burshtynovi solospivy» zvuchaly i v Zheshuvi ["Amber solos" were also performed in Rzeszow]. *Uriadovyi kurier – Government courier*. Retrieved from <https://ukurier.gov.ua/uk> [in Ukrainian].

Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet. Osvitni prohramy [Rivne State University of the Humanities. Educational programmes]. Retrieved from <https://rshu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy> [in Ukrainian].

Skvortsova O. (2022). Mystetstvo akademichnoho vokalu v suchasnomu naukovomu ta pedahohichno-metodychnomu dyskursakh [The art of academic vocal in modern scientific and pedagogical-methodical discourses]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues of the Humanities*. Issue 52. Vol. 3. (pp. 67–72). Drohobych: Helvetica Publishing Group [in Ukrainian].

Faryna N.P. (2022). Nominatsiia «estradnyi vokal» u konkursnykh zmahanniakh [Pop vocals nomination in the competition]: Proceedings of the 1st All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (pp. 209–212). Ivano-Frankivsk: UKD [in Ukrainian].